

अपंग व्यक्ती (समान संधी, संपूर्ण सहभाग व हक्कांचे संरक्षण) अधिनियम, १९९५ नुसार केंद्र शासनाने अपंगांच्या पद निश्चितीबाबत प्रसिद्ध केलेल्या यादीनुसार सामान्य प्रशासन विभागाच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखालील माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय या कार्यालयातील गट-अ, ब, क व गट-ड मधील पदावर शारीरिकदृष्ट्या अपंगांसाठी सुयोग्य पदे निश्चित करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
सामान्य प्रशासन विभाग
शासन निर्णय, क्र.माजम २०१०/प्र.क्र.५३४/१०/३४-अ,
मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : १३ जानेवारी, २०११.

वाचा :-

- १) अपंग व्यक्ती (समान संधी, संपूर्ण सहभाग व हक्कांचे संरक्षण) अधिनियम, १९९५ (१९९६ चा-१).
- २) शासन परिपत्रक, सा.प्र.वि.क्र. एसआरव्ही १०९८/प्र.क्र.१२/१६-अ, दिनांक २.५.१९९८.
- ३) शासन निर्णय, सा.प्र.वि. क्र. एसआरव्ही १०९९/प्र.क्र.३७/११/१६-अ, दिनांक ५.३.२००२.
- ४) शासन निर्णय, सा.प्र.वि. क्र. माजम १००३/११८८/प्र.क्र.८९/०३/३४-अ, दिनांक १६.६.२००५.
- ५) शासन शुद्धीपत्रक, सा.प्र.वि. क्र. माजम १००३/११८८/प्र.क्र.८९/०३/३४-अ, दिनांक १२.१०.२००६.
- ६) शासन निर्णय, सा. न्या. व वि. स. वि. क्र. न्यायाप्र-२००९/प्र.क्र.५/सुधार-३, दिनांक ३.८.२०१०.
- ७) माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालयाचे पत्र क्र. प्रविस्था-२ (२०११) /अपंग/ का.१/९७, दिनांक १२.१.२०११.

प्रस्तावना

अपंग व्यक्ती (समान संधी, संपूर्ण सहभाग व हक्कांचे संरक्षण) अधिनियम, १९९५, दि.७ फेब्रुवारी १९९६ पासून लागू झाला आहे. या कायद्यामध्ये अपंगांच्या सर्वांगीण विकासासाठी व त्यांना सामाजिक सुरक्षा प्रदान करण्यासाठी शासन सेवेत ३ टक्के पदे आरक्षित करण्याची तरतूद आहे. त्यानुसार सरळसेवा भरतीच्या पदावर अपंगांना आरक्षण विहीत करणे / सुट दण यासंदर्भात याचिका क्र. १२९/२००३ मध्ये मा. उच्च न्यायालयाने दिलेल्या आदेशानुसार व पुर्नर्चित तज्ज समितीने केलेल्या सुधारणानुसार सामान्य प्रशासन विभागाच्या अधिपत्याखालील माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालयातील गट-अ ते गट-ड संवर्गातील सरळसेवेने भरावयाच्या पदांसाठी संदर्भ क्र.४ अन्वये शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आला होता. आता अपंग व्यक्तीसाठी सुधारीत पदनिश्चिती करण्यासंदर्भात मा. उच्च न्यायालय, मुंबई येथे दाखल करण्यात आलेल्या जर्नाहित याचिका क्र.२२५/२००९ संबंधात मा. उच्च न्यायालयाने केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनानुसार अपंगांसाठी शासकीय / निमशासकीय सेवेतील आरक्षित पदे सुनिश्चित करण्याचे निदेश दिले आहेत. त्यास अनुसरुन सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाने संदर्भ क्र.६ अन्वये असे कळविले आहे की, केंद्र शासनाने अपंग व्यक्ती अधिनियम, १९९५ मधील तरतुदीस अनुसरुन त्यांच्या अखत्यारीतील आस्थापनेवरील अपंग व्यक्तीसांठी पदे निश्चित करून यादी प्रसिद्ध केलेली आहे. तरी केंद्र शासनाच्या या यादीनुसार राज्य शासनाच्या अखत्यारीतील व निमशासकीय आस्थापनेवरील जी पदे समान आहेत ती पदे संर्बाधित विभागांनी अपंगांसाठी निश्चित करण्यासाठी आदेश निर्गमित करावेत.

२. त्यास अनुसरुन सामान्य प्रशासन विभागाच्या अधिपत्याखालील माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालयातंगत सरळसेवेने भरण्यात येणाऱ्या गट-अ ते गट-ड संवर्गातील पदांबाबत अपंगांसाठी आरक्षण निश्चित करण्याचा प्रस्ताव विचाराधीन होता.

शासन निर्णय

अपंग व्यक्ती (समान संधी, संपूर्ण सहभाग व हक्कांचे संरक्षण) अधिनियम १९९५ मधील तरतुदीनुसार केंद्र शासनाने ज्या यादीन्वये त्यांच्या अखत्यारीतील आस्थापनेवरील जी पदे अपंग व्यक्तीसांठी आरक्षण देण्यासाठी निश्चित केलेली आहेत त्या

यादीशी तूलना करून सामान्य प्रशासन विभागाच्या अधिपत्याखालील माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालयांतर्गत गट-अ ते गट-ड या संवर्गातील सरळसेवा भरतीने भरावयाच्या पदांसाठी (केंद्र शासनाच्या यादीतील समान पदे विचारात घेऊन) सोबत जोडलेल्या परिशिष्टामधील तक्त्यात दर्शविल्याप्रमाणे अपंगांसाठी विविध पदे सुनिश्चित करण्यात येत आहेत. हे आदेश, या संदर्भात यापूर्वी निर्गमित केलेले आदेश अधिक्रमित करून काढण्यात येत आहेत.

२. अपंग व्यक्ती (समान संघी, संपूर्ण सहभाग व हक्कांचे संरक्षण) अधिनियम, १९९५ या अधिनियमातील कलम ३२ व ३३ अनुसार सामान्य प्रशासन विभागाच्या अधिपत्याखालील माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालयांतर्गत गट- "अ" "ब" "क" व "ड" मधील विविध संवर्गातील पदांवरील सरळसेवा भरतीमध्ये किमान ४०% अपंगत्व असलेल्या अंध/ अल्पदृष्टी, कर्णबधीर व अस्थिव्यंग या प्रवर्गातील अपंग व्यक्तींसाठी प्रत्येकी १ % याप्रमाणे ३ % आरक्षण लागू राहील. तसेच गट- क व गट-ड मध्ये सामान्य प्रशासन विभागाच्या संदर्भ क्र. ३ येथील दि. ५.३.२००२ च्या शासन निर्णयाप्रमाणे पदोन्नतीमध्ये आरक्षण लागू राहील.

३. ज्या पदांच्या जबाबदाऱ्या व कर्तव्ये अंध व्यक्तींना पार पाडणे शक्य आहे, अशा पदांसाठी आवश्यक असणारे सहायक तंत्रज्ञान संबंधीत कार्यालयाकडून संबंधित व्यक्तीस उपलब्ध करून देण्यात येईल. निवड झालेल्या अशा अंध कर्मचाऱ्यांना शासनाच्या सर्वसाधारण धोरणानुसार नियुक्तीचा परिवेक्षा कालावधी लागू राहील.

४. हा शासन निर्णय सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाच्या शासन निर्णय क्र.न्यायाप्र-२००९/प्र.क्र.५/सुधार-३, दि.३.८.२०१० अन्वये दिलेल्या निर्देशानुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

५. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर प्रसिद्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक सांकेतांक क्र. २०११०१३२११५२७००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने

(निं. बा. रायलापूरकर)
सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

सोबत : परिशिष्ट

प्रति :

१. मा. राज्यपाल यांचे सचिव,
२. मा. मुख्यमंत्री यांचे सचिव,
३. मा. राज्यमंत्री (मावज) यांचे खाजगी सचिव,
४. प्रधान सचिव (मावज), सामान्य प्रशासन विभाग, मंत्रालय, मुंबई,
५. महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई,
६. महालेखापाल-१ (लेखा व अनुज्ञेयता/लेखा परीक्षा), मुंबई,
७. महालेखापाल-१ (लेखा व अनुज्ञेयता/लेखा परीक्षा), नागपूर,
८. संचालक (माहिती) (प्रशासन), माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई,
९. संचालक (माहिती) (वृत्त व जनसंपर्क), माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई,
१०. संचालक (माहिती), नागपूर-अमरावती विभाग, नागपूर,
११. संचालक (माहिती), मराठवाडा विभाग, औरंगाबाद,
१२. आयुक्त अपंग कल्याण-३, चर्चरोड, पुणे,
१३. अधिदान व लेखा अधिकारी मुंबई,
१४. निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई,
१५. उपसंचालक (लेखा), माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई,
१६. अवर सचिव, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग (सुधार-३), मंत्रालय, मुंबई,
१७. सर्व विभागीय माहिती कार्यालये/जिल्हा माहिती कार्यालये,
१८. सामान्य प्रशासन विभाग, का.१६-अ, का.१६-ब, का.१९-अ, मंत्रालय, मुंबई,
१९. वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई,
२०. निवडनस्ती-३४-अ.

परिशिष्ट

अपंग व्यक्तीसाठी सुयोग्य पदाची निश्चिती

(शासन निर्णय सामान्य प्रशासन विभाग क्र. माजम-२०१०/प्र.क्र. ५३४/१०/३४-अ, दि. १३.१.२०११ चे सहपत्र)

प्रशासकीय विभागाचे नाव : सामान्य प्रशासन विभाग/का.३४-अ
कार्यालयाचे नाव : माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय

अ.क्र.	पदनाम	शारिरीक योग्यता	सुयोग्य पदासाठी अपंगत्वाचा संवर्ग	पदाची कर्तव्ये व जबाबदाऱ्या
गट-अ				
१.	जनसंपर्क अधिकारी	S.SE.H.RW.W.	OA, OL, BL, LV	केंद्रीय कार्यालय, मंत्रालय तसेच महाराष्ट्राचे खासदार यांच्याशी सातत्याने संपर्क साधणे. राज्य सरकारच्या अतिथी म्हणून येणाऱ्या महत्वाच्या व्यक्तींच्या स्वागताबाबत आवशकती व्यवस्था करणे. तसेच सांस्कृतिक कार्यक्रमाचे आयोजन करणे.
गट-ब				
२.	ग्रंथपाल	S.MF.SER.W.RW.ST	OL, MW, HH, LV	केंद्रीय मंत्रालय ग्रंथालयाचे व्यवस्थापन व ग्रंथालयातील संदर्भ -ग्रंथ ठेवणे तसेच शासनास लागणाऱ्या ग्रंथांची व्यवस्था करणे.
गट-क				
३.	उपग्रंथपाल	S.SE.RW.ST.KC.H.C	OA, OL,	केंद्रीय मंत्रालय ग्रंथालयातील संदर्भ -ग्रंथ ठेवणे तसेच शासनास लागणाऱ्या ग्रंथांची व्यवस्था करणे.
४.	लघुलेखक (उच्चश्रेणी)	S.ST.W.L.MF.SE. RW.H.C	OA, OL,BL, OAL, B, LV, HH	श्रृतलेखन घेणे व टंकलिखित करणे. स्वीय सहायक म्हणून कामकाज करणे.
५.	लघुलेखक (निम्नश्रेणी)	S.ST.W.L.MF. SE. RW.H.C	OA, OL,BL, OAL, B, LV, HH	श्रृतलेखन घेणे व टंकलिखित करणे. स्वीय सहायक म्हणून कामकाज करणे.
६.	उपसंपादक	SE.ST.RW	BL, OA, OL, HH, B, LV	मा. मंत्री महोदयांच्या व मान्यवरांच्या कार्यक्रमाच्या बातम्या तयार करणे व प्रसिद्ध करणे.

७.	लेखापाल	S,ST,BN,MF,SE,RW,C	OA, OL, OAL, BL, HH	विभागाचे लेखाविषयक कामकाज व दस्तऐवज ठेवणे.
८.	स्वागतकार	S,ST,W,SE,RW,H,C	OA, OL ,BL,B, LV	मान्यवरांचे स्वागत करणे व अभ्यागतांना माहिती पुरविणे.
९.	चित्रकार	S,ST,W,PP,L,KC, MF,SE,	OA, OL, OAL, BL, HH	आर्टपूल, होर्डिंग तसेच जाहिरात व फलक तयार करणे.
१०.	पर्यवेक्षक (प्रकाशने विभाग)	S,ST,W,BN,KC,MF, SE,RW,C	OA,OL,OAL,LV,HH	लोकराज्य मासिकाच्या कामकाजाविषयी काम पाहणे.
११.	ग्रंथपाल	S,BN,MF,SE,RW,C	OA, OL, OAL, BL, HH	ग्रंथालयातील संदर्भ ग्रंथ ठेवणे तसेच लागणाऱ्या ग्रंथांची व्यवस्था करणे.
१२.	उर्दू अनुवादक	S,SE,RW	OA, OL, OAL, BL, B, LV, HH	उर्दू वृत्तपत्रातील बातम्यांचे मराठीमध्ये अनुवादीत करून मंत्री महोदयांना माहिती देणे.
१३.	प्रतिवेदक	S,ST,W,L,MF,SE, RW,H,C	OA, OL,BL, OAL, B, LV,	मराठी, इंग्रजी, हिंदी मधील वृत्तपत्रातील बातम्यांचे अनुवाद करून वृत्तसार विभाग प्रमुखांना देणे.
१४	वरिष्ठ लिपिक	S,ST,W,RW,H,C	OA, OL, BL, OAL, B, LV, HH	लिपिक स्वरूपाचे सर्व कामकाज करणे.
१५.	भांडारपाल	S, ST,SE, RW,H,C	OA, OL, HH	लेखन सामग्री पूरविणे व त्याचा हिशेब ठेवणे.
१६.	दूरमुद्रण चालक-नि-टंकलेखक	S,ST,W,L,MF,RW,H,C	OA, OL,BL, OAL, BLV	दूरमुद्रणाद्वारे संदेश पाठविणे व टंकलेखनाचे काम करणे.
१७.	लघुटंकलेखक	S,ST,W,L,..MF,SE, RW,H.C	OA, OL, BL, OAL, B, LV	श्रृतलेखन घेणे व टंकलिखित करणे.
१८.	लेखा लिपिक (दिल्ली)	S,W,MF,SE,RW,H. C	OL, BL, LV, HH, MW,	नस्ती आवक-जावक नोंद ठेवणे टंकलेखनाचे काम करणे.
१९.	चित्रपट ग्रंथपाल	S,ST,W,BN,MF, RW. C	OA, OL, OAL, BL,HH	संग्रहीत चित्रपट रिळांचे व्यवस्थापन ठेवणे.
.२०.	ग्रंथपाल लिपिक	S,ST,W,SE,RW,H	OA, OL, OAL, BL, HH	ग्रंथांचे आवक-जावक नोंद ठेवणे.
२१.	लेखा लिपिक	SW,MF,SE,RW,H,C	OL, BL, LV,HH, MW	वेतन देयके सादर करणे .
२२.	कनिष्ठ लिपिक	S,ST,W, RW, H,C	OA, OL, BL,OAL, B, LV,HH	लिपिक स्वरूपाचे सर्व कामकाज करणे .
२३.	लिपिक-नि-टंकलेखक	S,ST,W,L,MF,SE, RW,H,C	OA, OL, BL, OAL, BLV	नस्ती आवक-जावक नोंद ठेवणे टंकलेखनाचे काम करणे.
२४.	विभागीय भाषा टंकलेखक	S,ST,W,L,MF,SE, RW,H,C	OA, OL, BL, OAL, BLV	नस्ती आवक-जावक नोंद ठेवणे टंकलेखनाचे काम करणे.

२५.	टंकलेखक	S,ST,W,L,MF,SE, RW,H,C	OA, OL, BL, OAL, BLV	नस्ती आवक-जावक नोंद ठेवणे टंकलेखनाचे काम करणे.
२६.	चित्रपट जोडणीकार	S,ST,BN,MF,SE, RW,H,C	OA, OL, OAL, BL, OAL	मान्यवरांच्या किंवा महत्वांच्या कामांचे संपादन करणे.
गट-३				
२७.	शिपाई	S,ST,WF, PP,L,KC, B, H	OL,HH,LV,B, OA	कार्यालयाची स्वच्छता ठेवणे, वरिष्ठ अधिकाऱ्यांना अभिलेख उपलब्ध करून देणे इत्यांदी स्वरूपाचे कामकाज करणे तसेच कार्यालयीन टपाळाचे वाटप करणे.
२८.	नाईक	S,ST,W,PP,L,KC, SE,RW,C,MF,	OA,OL,HH,LV,B	शिपाई संवर्गातील कर्मचाऱ्यांच्या कामकाजावर नियंत्रण ठेवणे.
२९.	दप्तरी	S,ST,W,PP,L,KC, SE,RW,C,MF,	OA,OL,HH,LV,B	अभिलेख जतन करणे.
३०.	पहारेकरी	S,ST,W,PP,L,KC,SE,RW,C,MF	OA,OL,HH,LV,B	शासकीय इमारतीचे पहारेकरी म्हणून देखरेख करणे.
३१.	मदतनीस	S,ST,W,MF,SE,RW,H	OL,LV,HH	वाहनांची देखभाल व स्वच्छता ठेवणे.

Abbreviations used :- S- Sitting, BN- Bending, SE- Seeing, RW- Reading and Writing, C- Communication, MF- Manipulation by Fingers, PP- Pulling and Pushing, L- Lifting, KC- Kneeling and Crutching, ST- Standing, W-Walking, BLA- Both legs and Arms, BA- Both Arms, OL- One leg, BL – Both legs, OA- One Arm, OAL- One Arm and one leg, B- Blind, LV-Low Vision, H- Hearing, MW- Muscular Weakness.

OH – Orthopedically Handicapped, CP- Cerebral Palsy, LC- Leprosy Cured, VH- Visually Handicapped, HH –Hearing Handicapped.